Riksdagens protokoll 1990/91:54

Torsdagen den 24 januari

Kl. 14.30–15.18

Protokoll 1990/91:54

Parentation

Information från regeringen

Anf. 1 TALMANNEN:

Vår riksdag har nåtts av ännu ett sorgebud under denna mandatperiod. I går fick vi budet att vår riksdagskamrat Ewy Möller avlidit.

Ewy Möller hade en lång och gedigen politisk gärning bakom sig. Hon anförtroddes många uppdrag för sitt parti i hemkommunen Västervik och i hemlänet Kalmar. Däri ingick ett flertal viktiga kommunala uppdrag.

Ewy Möller invaldes i riksdagen 1979. Hon har varit verksam i flera utskott, under sista tiden i lag- och skatteutskotten. Flera av hennes riksdagsmotioner handlade om Västerviksregionen och om Kalmar län.

Ewy Möller var en energisk och plikttrogen människa och en fin representant för sitt parti, för sin landsdel och för Sveriges riksdag. Hon uppskattades av oss alla för sitt behagliga och vänliga sätt. Vi tackar Ewy Möller för en god samhällsgärning, och vi hyllar minnet av henne med en stunds tystnad.

1 § Information från regeringen om katastrofinsatser rörande Mellanöstern och Afrika

Anf. 2 Statsrådet LENA HJELM-WALLÉN (s):

Herr talman! Till följd av främst krisläget i Mellersta Östern har regeringen under de senaste månaderna beslutat om en rad humanitära biståndsinsatser. Jag vill ta detta tillfälle i akt att informera riksdagen om dessa, liksom om beslut rörande insatser i delar av Afrika.

Vad gäller krisen i Gulfen inledde Sverige redan efter Iraks invasion av Kuwait i augusti ett omfattande katastrofbistånd till den drabbade civilbefolkningen. Hjälpen har huvudsakligen kanaliserats via FN, Röda korset och olika svenska enskilda organisationer.

Den svenska regeringen har hela tiden hävdat att en internationell samordning genom FN krävs för att denna hjälp skall bli så effektiv som möjligt. Det är därför mycket positivt att FN nu samlat sig till en samordnad insats för bl.a. de stora grupperna av flyktingar från krisområdet. Till den FN-plan som nyligen presenterades har Sverige utfäst 17 milj.kr. Planens kostnader beräknas till totalt 175 miljoner US dollar och bygger på en ansvarsfördelning mellan flera olika FN-organ samt IOM – International Organization of

Migration. Den innefattar bl.a. hälsovård, vattenförsörjning, livsmedelshjälp samt transporter och mottagning av flyktingar.

Regeringen har i dag också fattat beslut om stöd till den plan som Internationella röda korset har presenterat för verksamhet i krigsområdet. Beslutet innebär att 25 milj.kr. ställs till Röda korsets förfogande.

Dagens beslut innebär att Sverige nu totalt lämnat över 160 milj.kr. i katastrofbistånd till krisområdet vid Gulfen.

Till detta stöd kommer de insatser vi beslutat om för dem av Iraks grannländer som fått bära extra tunga bördor till följd av krisen. Vi har givit Jordanien, Egypten och Turkiet extra stöd om sammanlagt 130 milj.kr. Pengarna används i Jordanien för importstöd och arbetsförmedling för hemvändande jordanier. I Egypten stöds en social fond för gästarbetare som tvingats lämna Irak och Kuwait. Stödet till Turkiet innebär att en biståndskredit från år 1980 omvandlas till gåva, ett stöd som skall användas för utsatta grupper i landet.

Det sammanlagda svenska biståndet till dem som drabbats av krisen vid Gulfen har därmed hittills uppgått till ca 290 milj.kr.

Herr talman! Världens intresse är nu av naturliga skäl främst inriktat på kriget vid Persiska viken och dess följder. Det får emellertid inte innebära att vi blundar för det mänskliga lidande som finns också på många andra håll i världen, som dock inte ligger i världspolitikens centrum för tillfället.

I Liberia har ett blodigt inbördeskrig pågått sedan december 1989. Drygt halva Liberias befolkning är på flykt, både i och utanför landet. De biståndsinsatser som hittills gjorts har på grund av kriget främst koncentrerats till att hjälpa flyktingar i Liberias grannländer. Men genom det vapenstillestånd som ingicks i slutet av förra året har nu olika FN-organisationer kunnat börja arbeta inne i Liberia. Det gäller särskilt FNs barnfond, Unicef.

Unicef har vänt sig till Sverige med begäran om stöd för hjälpinsatserna. Det gäller dels rent finansiellt stöd, dels också tekniskt bistånd, främst till ett fältsjukhus. Vi har hittills beslutat om ett bistånd på 8 milj.kr. till Unicefs insatser i Liberia. Inom ramen för detta stöd ställer Sverige dessutom, inom några dagar, en styrka ur Swedrelief, dvs. beredskapsstyrkan för katastrofhjälp, till Unicefs förfogande för hjälpinsatserna.

Sverige har därmed, via enskilda organisationer och FN-organ, bidragit med 16,5 milj.kr. till katastrofhjälp för Liberias befolkning.

Även den redan hårt prövade befolkningen på Afrikas horn löper risk att ånyo drabbas av en hungerkatastrof. FN och andra internationella organisationer befarar en svält som i sommar kommer att beröra mer än tio miljoner människor i Sudan, Etiopien och Somalia.

Regeringen sände i december en svensk observatör inom en FN-mission till Sudan. Allt tyder nu på att det kommer att saknas omkring 1,5 miljoner ton spannmål i landet redan i sommar.

Vi har hittills under detta budgetår bidragit med 97 milj.kr. för katastrofinsatser i Etiopien och 27,6 milj.kr. för Sudan. Inom regeringskansliet håller vi nu en beredskap för att kunna delta i de ytterligare hjälpinsatser som kommer att behövas på Afrikas horn.

För att hjälpen skall nå fram behöver vi samarbeta med FN och med enskilda organisationer som verkar i området. Redan i morgon kommer före-

trädare för dessa organisationer till utrikesdepartementet för att tillsammans med oss diskutera hur vi bäst skall organisera hjälpinsatserna.

Även i Angola och Moçambique, redan tidigare stora mottagare av svenskt katastrofbistånd, krävs ytterligare insatser. För Angola har FN riktat en appell om stöd för hjälpinsatser, sedan den angolanska regeringen och Unita-gerillan kommit överens om att tillåta fri passage för humanitära insatser. Ställningstagande till sådana insatser kommer att göras av SIDA och regeringen inom kort – detta utöver höstens beslut om 17,3 milj.kr. i katastrofbistånd till Angola. Vad gäller Moçambique har Sverige hittills under budgetåret bidragit med sammanlagt 103 milj.kr. i katastrofhjälp. Vi följer nu den fredsprocess som inletts i landet och som kommer att innebära behov av ytterligare internationellt stöd för återuppbyggnad och för repatriering av den stora flyktingbefolkningen.

Herr talman! Detta var en genomgång av några av de större krishärdarna i världen, en genomgång som är långt ifrån fullständig. Dess värre är situationen sådan i många länder att ett omfattande katastrofbistånd krävs för att klara människors överlevnad. Genom att riksdagen har beslutat om ett stort katastrofanslag – 847 milj.kr. detta budgetår – är det också möjligt för Sverige att finansiera stora hjälpinsatser, genom FN-organ eller genom svenska och internationella organisationer, för att svara mot dessa behov.

Anf. 3 PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Jag tackar för den värdefulla information som vi har fått om regeringens beslut om katastrofinsatser. Det är ju tyvärr så att behoven av sådana här insatser är stora och inte tenderar att minska – kanske snarare tvärtom. Jag skulle vilja ställa några konkreta frågor med anledning av detta.

För det första har det förekommit uppgifter om att katastrofanslaget är uttömt. Jag utgår ifrån att detta inte innebär att vi upphör med katastrofinsatser resten av budgetåret. Jag vill därför gärna höra biståndsministerns kommentar till hur vi i så fall skall hantera situationen.

För det andra är det värdefullt med de insatser som redan har beslutats för offer för kriget i Irak. Men vi vet att en katastrof håller på att skapas inne i Irak. Det är en katastrof vars omfattning och konsekvenser vi i dag vet väldigt litet om på grund av den nyhetstystnad som råder som en följd av bombningarna i Irak. Jag skulle gärna vilja höra vilket förberedelsearbete som pågår för de mycket stora katastrofinsatser som kommer att behövas den dag det blir möjligt att göra katastrofinsatser riktade till befolkningen i Irak och Kuwait.

För det tredje är behovet av katastrofinsatser som sagt oförändrat stort och kanske i växande. Regeringen har vidtagit och föreslagit åtgärder som innebär att 1 miljard tas bort från biståndet. Jag skulle vilja höra hur biståndsministern ser på möjligheterna att upprätthålla ett omfattande katastrofbistånd också i ett läge där 1 miljard av det som borde vara biståndspengar används till andra insatser.

Anf. 4 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för informationen. Vi vet alla att detta katastrofbistånd är välbehövligt och att också mer än detta behövs.

Statsrådet säger nu att 847 miljoner har anslagits för katastrofbistånd innevarande budgetår. Men precis som Pär Granstedt påpekade finns det uppgifter om att dessa pengar nu skulle vara slut. Min fråga är om statsrådet har någon beredskap för att ta fram ytterligare pengar utöver de 847 miljoner som nu tydligen är använda.

Som Pär Granstedt också sade är det fråga om kraftiga prutningar av biståndet, vilket vi från vårt håll motsätter oss. Jag skulle vilja fråga biståndsministern om biståndsministern av det som händer ute i världen i dag drar några nya slutsatser när det gäller konsekvenserna av den neddragning av biståndet som föreslås i budgeten.

Jag skulle också vilja veta hur det förhåller sig med katastrofbiståndet till Etiopien. Statsrådet sade att det i morgon skall ske en överläggning om detta med företrädare för olika organisationer. Jag skulle emellertid vilja fråga om statsrådet nu kan ge någon information om läget i dag när det gäller transporter av förnödenheter i den här delen av världen, som ju är orolig och där krig förekommer. Når hjälpen i dag fram i Etiopien?

Anf. 5 INGER KOCH (m):

Herr talman! Även jag vill tacka biståndsministern för denna information.

Det är många angelägna områden som biståndsministern redovisat. Det är viktigt att Sverige genom ett generöst katastrofanslag kan hjälpa till att lindra nöden hos de drabbade i världen. Även jag skulle med anledning av de uppgifter vi sett i massmedia om att SIDAs katastrofanslag för det här budgetåret skulle vara slut vilja fråga biståndsministern: Är detta en riktig uppgift och avser biståndsministern i så fall att föreslå omdisponeringar eller att ta i bruk de reservationer som finns i biståndsanslaget för att kunna möta uppkommande behov?

Anf. 6 MARIANNE SAMUELSSON (mp):

Herr talman! Jag vill också tacka biståndsministern för den information vi har fått. Det var synnerligen intressant att få den informationen i dag när vi på nyheterna fått höra att katastrofbiståndsanslaget lär vara tömt och när vi dessutom arbetar med en ganska stram biståndsbudget, som också skall räcka för en del områden som tidigare inte omfattats av biståndet. Det är viktigt att vi får veta hur regeringen tänker agera framdeles. Jag skulle därför vilja veta hur mycket det finns kvar av katastrofbiståndsanslaget och om regeringen avser att tillskjuta ytterligare budgetmedel när situationen är sådan som den i dag är. Det är beklämmande att det krig som i dag förs kostar lika mycket under två dagar som hjälpen under ett år till Sudan. Den jämförelsen gör att man tycker att världen är mycket märklig och att våra katastrofinsatser inte på något sätt motsvarar vad vi borde göra.

Kommer det att satsas ytterligare medel på katastrofbistånd, och kommer regeringen att ta initiativ för att stödja ideella organisationer att lämna bistånd i de drabbade områdena, t.ex. med hjälp av insamlingsmedel?

Anf. 7 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! Jag vill beröra insatserna i Mellanöstern.

Min första fråga gäller de flyktingar som för åtskillig tid sedan flydde från

Irak till Turkiet. De befinner sig till största delen fortfarande i flyktingläger. En del flyktingar kom också till Iran. Dessa flyktingars situation är fortfarande mycket svår. Den har dessutom förvärrats av att förhållandet mellan Turkiet och Irak försämrats. De kan inte räkna med vare sig att återvända till Irak eller att få några förbättringar i Turkiet. Det internationella samfundet har inte ställt upp särskilt starkt för att hjälpa dem.

Jag skulle vilja fråga biståndsministern hur hon ser på situationen för dessa flyktingar. I det uppkomna läget kan de bli betydligt fler. Hur mycket hjälp kan de räkna med?

Den andra frågan gäller människorna i Irak. Jag tolkade Pär Granstedt så att han menade att de inte kan få någon humanitär hjälp eller något bistånd förrän kriget är över. Jag kan inte se att det finns någon anledning att handla så. Jag undrar hur mycket hjälp som kan komma till Irak, och inte bara till kurderna där. Räknar biståndsministern med att man skall kunna göra andra insatser av humanitärt slag i Irak? Jag utgår ifrån att Röda korset kan uträtta en del, men jag skulle vilja ha den frågan närmare belyst.

Anf. 8 BENGT HURTIG (v):

Herr talman! Jag tackar för den information vi fick.

Många av oss var under hösten ganska oroliga för att FN genom sitt beslut tog en stor risk att ett storkrig skulle komma i gång i Mellanöstern. Ett av våra argument var att detta skulle kunna leda till en katastrof såväl för miljön som för flyktingsituationen. Nu är den utvecklingen på god väg.

En del experter på internationell rätt har ifrågasatt om den senaste resolution som antogs är i enlighet med FNs stadgar.

Det bästa sättet att minska behovet av katastrofbistånd för närvarande vore att göra ett försök med eldupphör för att finna politiska och diplomatiska metoder att lösa krisen.

Jag har också tagit del av uppgifterna att katastrofmedlen för första halvåret 1991 håller på att ta slut. Med hänsyn till den allmänna utvecklingen i världen kan man dra slutsatsen att det som regeringen äskat för nästa budgetår inte heller kommer att räcka till.

Mina frågor är: Vad tänker man göra när det gäller första halvåret 1991? Vad tänker man göra för nästa budgetår – kommer man att begära mer pengar?

Anf. 9 Statsrådet LENA HJELM-WALLÉN (s):

Herr talman! Först till de frågor som rör katastrofanslaget just nu.

Det är inte fullt så illa att katastrofanslaget är tömt, men anslaget är mycket hårt ansträngt av beslut som vi redan har fattat och sådant som är intecknat därför att vi och SIDA planerar för insatser som vi vet behövs den närmaste tiden. Det var en blandning av det ena och det andra som jag här redovisade för att ge riksdagen en fyllig bild av läget.

Naturligtvis behövs ytterligare insatser; det låg också i min information. För att skapa beredskap för nya behov av katastrofinsatser går vi nu igenom alla biståndsanslagen för att se om det finns möjligheter till omdisponering av ännu inte utnyttjade medel på andra konton till förmån för katastrofanslaget.

Vad gäller nästa års anslag vill jag först betona att Pär Granstedt, Karl-Göran Biörsmark och jag inte är ense om synen på den totala biståndsramen. Jag menar att även det Östeuropabistånd vi ger nu väl platsar inom ramen, liksom de 700 miljoner vi har fattat beslut om för omhändertagande av flyktingar från u-länder.

Jag vill också erinra om att jag föreslagit riksdagen en ökning med över 200 miljoner av katastrofanslaget. Det innebär att vi nästa budgetår har ännu större möjligheter att ge katastrofbistånd, om riksdagen följer mina förslag.

När det gäller de olika områden man här frågat om vill jag till att börja med säga att det framför allt är Röda korset som arbetar med insatser inne i Irak och att det finns en plan för den typen av insatser. Det stöd som vi i dag har beslutat om till Röda korset kan också innefatta den typen av insatser.

I Etiopien blir det något lättare att göra insatser i och med att Massawahamnen är öppnad. Det finns dock livsmedel i södra Etiopien, men man har transportproblem när det gäller att få upp dem till de krisdrabbade områdena.

De enskilda organisationerna har jag ett utomordentligt gott samarbete med. Jag har träffat deras representanter två gånger den senaste tiden i överläggningar om olika krishärdar. Jag vet också att de nu samlar in medel inte bara till Mellanöstern utan också till andra krishärdar.

Anf. 10 PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Det är bra att man nu inventerar möjligheterna att omdisponera medel till katastrofanslaget. Men det gäller bara på kort sikt. Vi måste vara medvetna om att de reservationer som kan finnas på biståndsanslaget i allmänhet har redan bestämda ändamål. Det är resurser, avsedda för andra ändamål, som kanske inte skulle utbetalas i år utan först nästa budgetår. Dessa pengar använder man nu till katastrofanslaget, och det är viktigt att kompensera de andra anslagen i fortsättningen. Detta försvåras tyvärr av regeringens biståndspolitik, som innebär att man skurit ned biståndet till tredje världen med 1 miljard.

Om vi dessutom skall räkna med ökade behov av katastrofinsatser kommer detta naturligtvis att i ännu högre grad gå ut över vårt långsiktiga bistånd, som handlar om att bygga upp ekonomierna i tredje världen och förebygga katastrofer.

Jag skulle ändå vilja höra hur biståndsministern ser på möjligheterna att långsiktigt bibehålla stora katastrofinsatser utan att det går ut över det långsiktiga biståndet till våra samarbetspartner i tredje världen.

Anf. 11 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp):

Herr talman! Det är inget tvivel om att det blir svårt när man nu skall försöka baka in i biståndet saker som tidigare legat utanför, t.ex. den miljard vi här talar om.

Det är också riktigt som biståndsministern säger att det i bugetpropositionen föreslås ytterligare ungefär 200 miljoner för katastrofbistånd. Men vi har från vårt håll i tidigare budgetförslag ökat på detta med ett antal miljoner, eftersom vi ser de svårigheter som ligger framöver.

Vi har i dag framlagt vår budgetmotion och äskar där ytterligare 200 miljo-

ner utöver regeringens förslag till katastrofbistånd. Detta kan vi göra eftersom vi inte gör besparingen på 1 miljard.

Jag skulle vilja fråga: Är statsrådet mot denna bakgrund ändå inte beredd att ompröva sitt ställningstagande till prutningen med 1 miljard kronor?

Anf. 12 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! Det biståndsministern sade om Röda korset var bra. Jag ser i svaret att det rör sig om 25 miljoner. Men med hänsyn till att det förefaller mycket svårt att komma in i Irak med någon hjälp annat än via Röda korset undrar jag om det inte finns anledning att göra en alldeles extra insats för dem som är i denna kniptång i Irak.

Det står också i svaret att Turkiet får extra insatser. Men när dessa medel ges till Turkiet är jag rädd för att litet eller ingenting kommer de tidigare och kommande flyktingarna från Irak till godo.

Jag vill därför höra biståndsministerns kommentar till dessa två frågor.

Anf. 13 MARIANNE SAMUELSSON (mp):

Herr talman! Flera riksdagspartier tycks vara överens om att regeringen i dag inte använder biståndsanslaget såsom det var avsett utan till nya, för det icke avsedda ändamål.

Jag vill ta upp den omdisponeringen. Jag kan förstå att det finns möjligheter att snabbt omdisponera och få loss kapital på det sättet. Men vad händer långsiktigt? Det måste innebära att man tullar på medel till planerade projekt, som då inte kommer till stånd. Det drabbar de länder för vilka projekten var planerade och de åtgärder som vi redan har budgeterat för. Kommer dessa konton att fyllas på så att projekten kommer i gång eller kan kvinnobistånd, befolkningsplanering och annat bli sämre än vad vi har avsett?

Anf. 14 BENGT HURTIG (v):

Herr talman! Jag delar inte biståndsministerns uppfattning att vi kan ta den del av biståndet som gäller samarbetet med Östeuropa och flyktingar. Jag tror att dessa resurser behövs för att återställa det som vi tidigare har minskat biståndsanslaget med. Klyftorna i världen ökar och skuldkrisen förvärras. Dessutom förekommer katastrofer på olika håll. Mellanöstern är nog värst just nu.

Jag tror inte att det är möjligt att hålla biståndet på den här låga nivån. Vi tror för vår del att det skulle behöva ökas med bortåt 10 %. Huvuddelen skulle då behöva användas till de katastrofer som förmodligen kommer att inträffa under nästa budgetår.

Anf. 15 Statsrådet LENA HJELM-WALLÉN (s):

Herr talman! Först vill jag ta upp den fråga från Hans Göran Franck som jag inte svarade på tidigare, nämligen vilka möjligheter det finns att i Turkiet eller andra länder stödja de människor som har flytt eller nu flyr från Irak. Den stora FN-planen går ut på att göra det. Detta fungerade inte riktigt bra i höstas. Nu ser vi en möjlighet till att det skall fungera väl. Vi hoppas nu att substantiellt stöd skall ges till dessa grupper. Det finns en god organisation för det, och pengar börjar nu flyta in till denna FN-plan.

I dag kan bara Röda korset arbeta inne i Irak. Internationella röda korskommittén har presenterat hur man vill lägga upp programmet. Svenska röda korset har svarat på det. I kontakt med oss får man en viss finansiering av det som man vill gå in med.

När det gäller summorna vill jag säga till Pär Granstedt att jag håller med om att det kan vara svårt att upprätthålla långsiktigheten. Det är inte specifikt för svenskt bistånd, och gäller inte speciellt av dessa skäl. Det gäller för alla länders och internationella organisationers bistånd, på grund av de stora behoven av katastrofinsatser i dagens värld. Det är ett problem som vi har att se i vitögat.

Som framgår av den budgetproposition som vi nyligen har lämnat värnar jag om långsiktigheten genom att öka landramarna till flertalet programländer. När vi gör omdisponeringar går det inte ut över sådant som redan är intecknat eller planerat. Det är sådana medel som vi inte har lyckats använda till specifika insatser.

Sverige ger 1 % av sin bruttonationalinkomst i bistånd. Vi ligger i den absoluta världstoppen när det gäller detta. Man kan alltid säga att vi borde göra ännu mer. Man skall dock inte bortse från att Sverige härvidlag är vida generösare än nästan alla andra länder.

Överläggningen var härmed avslutad.

2 § Svar på interpellation 1990/91:123 om beskattningen av gåvor

Anf. 16 Statsrådet ERIK ÅSBRINK (s):

Herr talman! Nic Grönvall har frågat mig vad jag avser att göra för att ett antal oavgjorda dispensansökningar avseende gåvoskatt snarast skall avgöras.

Bakgrunden till frågeställningen är följande. Enligt arvs- och gåvoskattelagstiftningen finns när det gäller företagsförmögenhet särskilda bestämmelser om lättnader vid beskattningen. En vanlig situation är generationsskiften i jordbruk och i familjeföretag.

Lättnadsreglerna vid gåva infördes genom särskild lagstiftning år 1974. Motsvarande regler fanns redan tidigare för arvsbeskattningen, och skälet för att de också skulle gälla vid gåva var att möjliggöra generationsskiften i livstiden.

För att lättnadsreglerna skall vara tillämpliga i gåvofallen uppställdes ett antal villkor. Ett av dem är att gåvan skall ske utan förbehåll till förmån för givaren. Syftet med detta är att givaren inte skall förena gåvan med sådana föreskrifter att denne i realiteten behåller inflytandet över den bortgivna egendomen.

Redan från början rådde det en viss oklarhet i frågan om hur man skulle uppfatta kravet på att gåvan skulle vara förbehållslös. Att villkor om särskild förvaltning efter uppnådd myndighetsålder inte var ett tillåtet villkor torde de flesta ha varit överens om.

Mer besvärlig var frågan om hur man skulle se på det fallet att gåvotagaren

skulle överlämna en revers, en s.k. vederlagsrevers, till givaren. Olika meningar framfördes.

Först år 1986 kom vederlagsreverser att bedömas av högsta domstolen. Domstolen fann att en sådan revers var ett otillåtet förbehåll. Det betydde att även generationsskiften som skett före högsta domstolens prövning – och där de inblandade kanske räknat med en annan utgång – beskattades i enlighet med vad domstolen förklarat vara gällande rätt. I vissa fall ändrades redan fattade beslut efter det att kammarkollegiet överklagat.

Enligt arvs- och gåvoskattelagstiftningen finns det möjligheter för regeringen att sätta ned eller befria från arvs- och gåvoskatt om det föreligger synnerliga skäl.

Redan 1987 kom det in ansökningar om befrielse från gåvoskatt där bakgrunden var att gåvor kombinerats med reverser. I många fall hade de skattskyldiga påförts gåvoskatt som väsentligen översteg vad de hade räknat med.

I dessa ärenden gör sökandena bl.a. gällande att den omständigheten att gåvorna skett före högsta domstolens beslut är ett sådant synnerligt skäl för nedsättning. Man hävdar också att lagstiftningen är otydlig och att högsta domstolens beslut inte stod i överensstämmelse med vad som allmänt uppfattades som gällande rätt.

Jag är fullt på det klara med att vissa skattskyldiga hamnat i en situation som de inte alls räknat med och att det i många fall föranlett svåra ekonomiska och andra påfrestningar. Som framgått av vad jag nyss sagt innehåller de aktuella ärendena principiella frågeställningar som inte är alldeles okomplicerade.

Till bilden hör också att det finns ett utredningsbetänkande, arvs- och gåvoskattekommitténs betänkande från 1987, där det föreslås att vederlagsreverser skall vara ett tillåtet villkor.

Enligt den bedömning som gjordes i finansdepartementet fanns det vissa kopplingar mellan dispensärendena och ett ställningstagande till kommittéförslaget. Denna omständighet och sambandet med pågående arbete med skattereformen gjorde att det inte bedömdes möjligt att ta itu med arvs- och gåvoskattekommitténs förslag förrän arbetet med skattereformen avslutats.

Så har nu skett och jag räknar med att regeringen inom kort skall kunna fatta beslut i de ärenden Nic Grönvall avser.

Anf. 17 NIC GRÖNVALL (m):

Herr talman! Jag vill säga tack till herr statsrådet för svaret. Det innehåller, såvitt jag kan se, alldeles korrekt information och innebär därför på sitt sätt ett avslöjande på nytt av byråkratins okänslighet.

Statsrådet konstaterar att det finns en vidsträckt dispensregel, som inte i sig är praxisskapande om den tillämpas. Statsrådet konstaterar vidare att dessa människor, som har råkat ut för en ändring i praxis, har haft det svårt – i många fall inte bara ekonomiskt utan även rent personligt. Likafullt ligger ärendena stilla i byråkratins famn i fyra år, medan de människor som har sökt tillämpning av dispensen lämnas med sina problem.

Det är klart att finansministrar har mycket att göra, men en av de viktigaste uppgifter som en finansminister har är också att tjäna de människor som ansöker om hans beslut. På den punkten har finansministern, vem det

nu än är – herr Åsbrink eller någon av hans företrädare – verkligen allvarligt svikit de sökandes rätt.

Interpellationssvaret ger skäl att även peka på omständigheter som kan debatteras litet mer principiellt. Jag vill gärna ta tillfället i akt att göra det.

Vi har här en lagstiftning från 1974, vars innehåll sedermera utfyllts, som vi kan kalla det för, av praxis. Detta är ett förhållande som vi ser väldigt ofta inom skatterätten. Skatterätten kan ju inte – by definition eller i sig själv – vara heltäckande. Den måste använda generella begrepp och bestämningar. Det leder till att man får en utfyllnad i praxis, vilket i sin tur gör att det väsentligaste kravet på en rättsstat – förutsebarheten – går förlorat. Den skattskyldige förmår inte förutse lagens innehåll i och med att inte lagstiftaren drar gränserna utan den kommande praxisen.

Det är, vill jag säga, acceptabelt. Det hör till spelet. Det går inte att skriva heltäckande skattelagar.

Jag vill dock gärna höra statsrådet Åsbrinks synpunkter på ett förslag som kommer upp här i riksdagen varje år och som är väldigt bra att debattera just med utgångspunkt i denna situation, nämligen den omvända generalklausulen, dvs. en lagstiftning som på samma sätt som skatteflyktsgeneralklausulen sade att i de fall en efterkommande tolkning ledde till icke förutsebara förändringar av skattelagens innehåll skulle skattelagen tolkas till den skattskyldiges förmån. På detta sätt skulle man med ett enkelt, generellt verkande drag åstadkomma balans mellan de två parterna i skatteprocessen, en balans som för närvarande haltar. Jag antar att statsrådet delar min uppfattning om det. Det vore intressant med några kommenterar kring den principiella frågan.

Sedan vill jag gärna ta upp ytterligare två saker av mindre väsentlighet. Statsrådet pekar på att vissa kopplingar skulle ha förekommit mellan betänkandet från 1987 och dessa ärenden. Det skulle vara förklaringen till att det tog fyra år att avgöra dem, om de nu avgörs 1991.

Det vore värdefullt att få veta vad det var för kopplingar. De måste ha varit oerhört svåra att ta ställning till, eftersom de fick ligga så länge innan de blev belysta.

Till sist, statsrådet Åsbrink, kan vi inte bli ense om en dag när det här skall vara färdigt? "Inom kort", står det. Skulle jag kunna få föreslå att statsrådet preciserar till "före den 1 mars 1991", så att sökanden har något att hålla sig till?

Anf. 18 Statsrådet ERIK ÅSBRINK (s):

Herr talman! Nic Grönvall påpekar att en del ärenden har legat i upp till fyra år. Det må vara riktigt i vissa fall. Jag vill konstatera att den tid jag har haft på mig som ansvarig i regeringen för skattefrågor är knappt ett år.

Orsaken till dröjsmålet har jag angivit redan i svaret. Det är kopplingar till arvs- och gåvoskattekommitténs betänkande, vilka tar upp de här frågorna. Vi har inte behandlat dem ännu därför att andra, ännu större och svårare frågor har haft högsta prioritet och, som Nic Grönvall väl känner till, har dominerat den skattepolitiska scenen under de senaste åren. Det är även kopplingar till den stora skattereformen som har varit ett skäl till väntan, eftersom det finns samband med hur man skall betrakta värdering av till-

gångar och skulder och hur man skall utforma kapitalbeskattning. De frågorna har nyligen avgjorts, och besluten har trätt i kraft. Det gör att vi nu på ett annat sätt än tidigare har en grund för att ta itu också med resterande frågor.

Jag håller med om att det är önskvärt med förutsebarhet i skattesammanhang. Som Nic Grönvall också är väl medveten om och delvis berörde i sitt inlägg är det naturligtvis omöjligt att uppfylla det önskemålet till alla delar. Lagstiftningen är generell till sin karaktär; den kan inte i alla delar skapa klarhet i förväg. Det sker tolkningar och utveckling av praxis. Det är den verklighet man får leva med.

Jag vill ändå erinra om att regeringen nyligen har lagt fram en lagrådsremiss som innebär vissa förslag till förändringar när det gäller rättsnämndens verksamhet. Om förslagen genomförs är jag övertygad om att vi kan påskynda den process som sker via rättsnämnden och som berör de förhandsbesked som de skattskyldiga kan få den vägen.

Slutligen vill jag säga att jag inte är beredd att nu ange den exakta tidpunkt när dessa ärenden kommer att avgöras. Men jag kan upprepa vad jag sade i mitt svar om att jag räknar med att det skall ske mycket snart.

Anf. 19 NIC GRÖNVALL (m):

Herr talman! Jag vill egentligen bara tacka statsrådet för hans sympatiska inlägg. Jag gläder mig mycket över att statsrådet här säger sig förstå behovet av förutsägbarhet och vill verka för att den ökar bl.a. genom innehållet i lagrådsremissen.

Jag beklagar att vi inte kan få ett datum, men jag måste å andra sidan acceptera att regeringar inte är handelsmän i vanlig mening. Anbud och accept är inte begrepp som gäller i deras arbete, men jag räknar med att "inom kort" verkligen skall vara inom kort.

Överläggningen var härmed avslutad.

3 § Meddelande om svar på interpellation 1990/91:116

Anf. 20 Statsrådet ERIK ÅSBRINK (s):

Herr talman! Med hänvisning till riksdagsordningen vill jag meddela att interpellation nr 116 av Håkan Hansson om rikskapitalförsörjningen i svenskt näringsliv på 90-talet ej kan besvaras inom den föreskrivna tiden på grund av arbetsbelastning. Jag har kommit överens med Håkan Hansson om att besvara interpellationen den 22 februari 1991.

4 § Bordläggning

Anmäldes och bordlades

Proposition

1990/91:75 Importrutiner i ett datoriserat tullförfarande, m.m.

Motionerna
med anledning av proposition 1990/91:65 Ändring i regeringsformen med anledning av ett europeiskt ekonomiskt samarbetsområde
1990/91:K32 av tredje vice talman Bertil Fiskesjö m.fl. (c)
1990/91:K33 av Lars Werner m.fl. (v)
1990/91:K34 av Hadar Cars (fp)
1990/91:K35 av Inger Schörling m.fl. (mp)

5 § Anmälan om interpellationer

Anmäldes att följande interpellationer framställts

den 23 januari

1990/91:133 av *Ulla Tillander* (c) till statsrådet Göran Persson om skolhälsovården:

Förslaget att i ett nafs skära bort skolläkarna vid Malmö skolor är oöverlagt och kortsynt. Utan skymten av beslutsunderlag eller konsekvensbeskrivning föreslår man av ekonomiska motiv besparingen. Malmö, den goda staden, hotar att bli först i landet att ståta med en så drastisk, blint verkande åtgärd – en skolhälsovård utan läkarexpertis.

Konsekvenserna är uppenbara för alla med erfarenhet från skolarbete, lärare och annan personal. Det är viktigt att skolläkaren som ankare och med medicinsk sakkunskap och erfarenhet finns till hands kontinuerligt som stöd på skolorna. Många barn/elever är i dag socialt utsatta. Den sociala nedrustning som det här är fråga om, drabbar dem. Som alltid är det de svagaste, mest sårbara, de i behov av att någon ser, upptäcker, stöttar, tröstar, hjälper på ett kvalificerat sätt, som kommer i kläm.

Det är oövertänkt och hänsynslöst, förhoppningsvis ett olycksfall i arbetet, att förgripa sig på skolläkarna och deras verksamhet på gräsrots- och barfotanivå, decentraliserad, nära, direkt, snabb, kontinuerlig.

Att hänvisa till vårdcentraler vittnar om okunnighet om hur otillräckligt utbyggda dessa alltjämt är i Malmö.

Med hänvisning till ovanstående vill jag till skolministern ställa följande fråga:

Vad ämnar regeringen vidta för åtgärder för att tillförsäkra eleverna en god skolhälsovård?

1990/91:134 av *Maria Leissner* (fp) till statsrådet Maj-Lis Lööw om de sovjetiska judarna:

Sönderfallet i Sovjet har bl.a. lett till att populistiska och delvis fascistiska rörelser fått en omfattande och snabb spridning. I de många olika rörelser som finns, framför allt de s.k. pamjat-grupperna, återfinns två grundkomponenter: nationalism och antisemitism.

Det sovjetiska samhället har alltid utövat en form av institutionell antise-

mitism gentemot sina judiska medborgare, manifesterad bl.a. i utbildningsväsendet alltifrån att lärare missgynnat judiska barn i betygssättning till rena hinder för judiska studenter att studera vid högre lärosäten. Förföljelse av de judar som aktivt sökt utöva sin religion, eller på annat sätt värna om den egna kulturen, har ofta tagit sig våldsamma uttryck: misshandel, avskedanden, arresteringar, fängslanden m.m. Allt detta har varit väl känt både i det svenska regeringskansliet och hos allmänheten.

Samtidigt som denna institutionella antisemitism finns kvar i Sovjet, har dessutom en antisemitisk våg uppstått, såväl i olika folkrörelser som Pamjat som i attityder hos enskilda. Antisemitismen har vuxit i takt med det accelererande sönderfallet av den sovjetiska staten och de växande påfrestningar som alla medborgare utsätts för.

Det finns otäcka paralleller mellan 30-talets Tyskland och 90-talets Sovjet. Vissa pamjatgrupper bär t.o.m. uniform, en del av dem har gamla tsaristiska uniformer, andra har mer hemmagjorda. Den öppna antisemitiska agitationen ökar, judar blir uppmanade att resa "hem" till Israel, de blir utpekade som syndabockar antingen genom att kommunismen och alla dess illdåd skylls på judar eller genom att kapitalismen skylls på dem. Det finns ett starkt behov av en kollektiv syndabock för matbristen och desintegrationen i Sovjet. Judarna blir alltmer allmänt utpekade som syndabock, inte bara i pamjatgrupperna utan också i de breda folklagren. Parallellerna till nazismens födelse för 60 år sedan är påtagliga.

De sovjetiska judarna utsätts av dessa skäl allt oftare i vardagliga situationer för trakasserier och smädelser. När de köar för att köpa mat blir de ibland utsatta för antisemitiska smädelser från sina kögrannar och det händer att de blir förvägrade betjäning i affärer. Företrädare för Pamjat får öppet sprida rent antisemitisk propaganda på gator och torg.

Ren fysisk förföljelse av sovjetiska judar sker dagligen. Judiska skolbarn misshandlas många gånger av äldre elever i skolan utan att någon lärare eller annan personal ingriper. Det händer allt oftare att judar misshandlas på öppen gata av antisemiter, utan att någon från ordningsmakten ingriper. Misshandeln har i vissa fall urartat till regelrätta mord. Rädslan för pogromer är stor.

Under de senaste två åren har ett par hundra sovjetiska judar sökt asyl i Sverige. En del har blivit misshandlade. Några har suttit åratal i fängelse. Halva familjer har flytt av rädsla för fortsatt förföljelse medan familjefadern sitter fängslad kvar i Sovjet. Några av barnen har synliga spår av misshandel. Alla bär på en livslång historia av antisemitisk förföljelse.

Gemensamt för dem alla är att de väntat på besked. De flesta väntar fortfarande på invandrarverkets besked, några på regeringens efter att ha fått sin asylansökan avslagen av invandrarverket. Några av dem har väntat i över ett halvår på att ärendet skall avgöras av regeringen.

Det förefaller som om regeringen har lagt de sovjetiska judarnas asylansökningar på hög, i väntan på något. Frågan är vad regeringen väntar på. I normala fall avgörs ett överklagande på en månad, kanske några veckor längre. Invandrarverket förefaller också invänta regeringens besked om överklagandena innan man fattar beslut om resten av asylansökningarna.

Denna väntan är mycket påfrestande för de asylsökande, och måste göras så kort som möjligt av humanitära skäl.

Den normala svenska inställningen i asylpolitiken är att varje fall skall bedömas individuellt. Det finns dock oroande tecken på att man vid statens invandrarverk anser att denna princip inte skall gälla för judiska flyktingar från Sovjetunionen. Uttalanden av typen "riktiga judar åker till Israel", ger onekligen intrycket att judar som flyr till Sverige kollektivt anses diskvalificerade från prövning, oavsett vilka förhållanden de flytt från.

Detta tillsammans med att ärendena alldeles uppenbart lagts på is har skapat ovisshet om regeringens politik gentemot asylsökande sovjetiska judar. Såväl de svenska judiska församlingarna som de asylsökande sovjetiska judarna känner därför en stark oro.

Jag vill därför fråga invandrarministern:

1. Hur bedömer invandrarministern den personliga säkerheten för de sovjetiska judarna i dagens Sovjet?
2. Gör invandrarministern den bedömningen att antisemitisk förföljelse, även i de fall den inte är sanktionerad av statsmakterna, kan utgöra tillräcklig grund för asyl?
3. Av vilken anledning har regeringen avvaktat med att fatta beslut om de asylsökande sovjetiska judarna?
4. Kan invandrarministern bekräfta att principen om individuell prövning av asylansökningar måste gälla även för judar som flyr från Sovjetunionen till Sverige?

6 § Amälan om frågor

Anmäldes att följande frågor framställts

den 23 januari

1990/91:354 av *Göthe Knutson* (m) till statsministern om det svenska fältsjukhuset vid Gulfen:

Eftersom försvarsminister Roine Carlsson inte ville svara på mina följdfrågor angående det svenska fältsjukhuset vid Gulfen, när han på tisdagen i riksdagen gav mig svar på tidigare ställd fråga, ber jag statsministern om svar i ärendet.

Bakgrunden till frågan är bl.a. att svenska fältsjukhus saknar skyddsanordningar mot stridsgas. För den skull behöver tälten förses med såväl gasfilter (C-skydd) som tätningsutrustning. Risken för att Irak kan komma att använda kemiska stridsmedel torde även beröra ett svenskt fältsjukhus.

Jag vill fråga statsministern när det svenska fältsjukhuset beräknas vara klart för avfärd, när det kan vara upprättat i krigsområdet och om anläggningen då är försedd med C-skydd och tätningsutrustning.

1990/91:355 av *Maria Leissner* (fp) till statsrådet Maj-Lis Lööw om invandrarverkets ärendehandläggning:

I TV 4s program Kalla Fakta den 22 januari framkom det att invandrarverket har vissa problem med sina rutiner. Det tar lång tid innan handlingar registreras. När handlingar flyttas mellan olika avdelningar vet man inte alltid var de finns. Ibland förekommer det t.o.m., enligt verkets företrädare, att asylsökandes handlingar försvinner.

Mot den bakgrunden vill jag fråga invandrarministern om regeringen är beredd att vidta åtgärder för att hjälpa invandrarverket att modernisera sin ärendehantering.

den 24 januari

1990/91:356 av *Olle Östrand* (s) till bostadsministern om räntan på statliga ombyggnadslån:

Riksdagen beslöt år 1988 (1988/89:BoUly, FiU 10) om en förändring av räntebidragsreglerna för sådana ombyggnader av bostäder som genomförs med statliga lån. I riksdagsbeslutet föreskrevs dock vissa undantag. Sålunda skulle den lägre garanterade räntan kunna tillämpas vid ombyggnad om det är motiverat ur sysselsättningssynpunkt.

Det finns nu skäl för regeringen att i större omfattning än för närvarande använda sig av möjligheten att öka ombyggandet av bostäder genom att av sysselsättningspolitiska skäl bevilja den lägre garanterade räntan, eftersom arbetslösheten för byggnadsarbetarna ökar. I december förra året var 4,7 % av medlemmarna i Byggnadsarbetareförbundets A-kassa arbetslösa; en ökning med 1,6 procentenheter på bara en månad. Situationen beräknas förvärras, inte minst i Norrlandslänen.

Med hänvisning till det anförda vill jag ställa följande fråga till bostadsministern:

Ämnar regeringen av sysselsättningspolitiska skäl medge att den lägre garanterade räntan beviljas vid ombyggande av bostäder i större omfattning än i dag?

7 § Kammaren åtskildes kl. 15.18.

Förhandlingarna leddes
av talmannen från sammanträdets början t.o.m. anf. 1 och
av andre vice talmannen därefter till sammanträdets slut.

Vid protokollet

TOM T:SON THYBLAD

/Gunborg Apelgren

Innehållsförteckning

Torsdagen den 24 januari

Parentation 1
Talmannen
1 § Information från regeringen om katastrofinsatser rörande Mellanöstern och Afrika 1
Statsrådet Lena Hjelm-Wallén (s)
Pär Granstedt (c)
Karl-Göran Biörsmark (fp)
Inger Koch (m)
Marianne Samuelsson (mp)
Hans Göran Franck (s)
Bengt Hurtig (v)
2 § Svar på interpellation 1990/91:123 om beskattningen av gåvor .. 8
Statsrådet Erik Åsbrink (s)
Nic Grönvall (m)
3 § Meddelande om svar på interpellation 1990/91:116 11
Statsrådet Erik Åsbrink
4 § Bordläggning 11
5 § Anmälan om interpellationer
1990/91:133 av Ulla Tillander (c) om skolhälsovården..... 12
1990/91:134 av Maria Leissner (fp) om de sovjetiska judarna . 12
6 § Anmälan om frågor
1990/91:354 av Göthe Knutson (m) om det svenska fältsjukhuset vid Gulfen 14
1990/91:355 av Maria Leissner (fp) om invandrarverkets ärendehandläggning 14
1990/91:356 av Olle Östrand (s) om räntan på statliga ombyggnadslån 15

gotab 97738, Stockholm 1991